

09-10-2020

साहित्यम् ।

शास्त्री

Page No.:

Date:

द्वन्द्वविचारः असङ्कारश्च ।

“अभिमुखे मयि संहृतमीक्षणं
हसितमन्यनिमित्तकृतोदयम् ।
विनयवारितवृत्तिरतस्तथा
न विवृतो मदनी न च संवृतः ॥”

अभिज्ञानशाकुन्तलम् / १ - 11

इस पद्य के प्रत्येक चरण में बारह (12) अक्षर हैं,
अतः यह 'जगती' द्वन्द्व का भेद है ।

प्रत्येक चरण में यगणादिक्रम इस प्रकार है →

अभिमुखे मयि संहृतमीक्षणं ,

। । । ऽ । । ऽ । । ऽ । । ऽ
नगण भगण भगण रगण

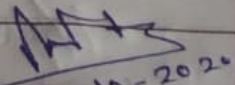
नगणादि का यह क्रम 'द्रुतविलम्बित' द्वन्द्व
में मिलता है । इस द्वन्द्व का लक्षण है →

“द्रुतविलम्बितमाह नभौ मरौ ।”

असङ्कार → विशेषाभास, वृत्त्यनुप्रास, यथासंख्य ।

गुण → माद्युय ।

रस → शृङ्गार ।

09-10-2020

डॉ० निर्मल कुमार झा (सं० प्राचार्य)
रा० उ० सं० महावि० सुखसेना, पूर्णिया

संस्कृत सामान्यम् ।

उपशास्त्री ।

09-10-2020

अनिवार्यप्रथमपत्रम् ।

Page No.:

Date:

धातु रूपाणि ।

√ भू - भव (होना), परस्मैपदम् ।

लकारः - पुरुषः - एकवचनम् - द्विवचनम् - बहुवचनम्

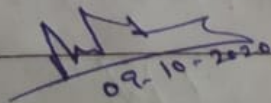
लोट् - प्र० पु० -	भवति	भवतः	भवन्ति
म० पु० -	भवसि	भवथः	भवथ
उ० पु० -	भवामि	भवावः	भवामः

लोट् - प्र० पु० -	भवतु	भवताम्	भवन्तु
म० पु० -	भव	भवतम्	भवत
उ० पु० -	भवानि	भवाव	भवाम

लङ् - प्र० पु० -	अभवत्	अभवताम्	अभवन्
म० पु० -	अभवः	अभवतम्	अभवत
उ० पु० -	अभवम्	अभवाव	अभवाम

विधिसिञ्ज् - प्र० पु० -	भवेत्	भवेताम्	भवेयुः
म० पु० -	भवेः	भवेतम्	भवेत
उ० पु० -	भवेयम्	भवेव	भवेम

सिट् - प्र० पु० -	भविष्यति	भविष्यतः	भविष्यन्ति
म० पु० -	भविष्यसि	भविष्यथः	भविष्यथ
उ० पु० -	भविष्यामि	भविष्यावः	भविष्यामः

09-10-2020

डॉ० निर्मल कुमार झा, (सं० प्राचार्यः)
शां० उ० सं० महावि० सुखसैना, पूर्णियाँ ।

संस्कृतसामान्यम् ।

अनिवार्यप्रश्नपत्रम् ।

उपशास्त्री ॥

शब्दरूपाणि

09-10-2020

Page No.:

Date:

महत् (बड़ा) क्लीबलिंगम्

विभक्तिः शकृत्चनम् द्विवचनम् बहुवचनम्

प्रथमा - महत् महती महानि

द्वितीया - महत् महती महानि

तृतीया - महता महद्भ्याम् महद्भिः

चतुर्थी - महते महद्भ्यः

पञ्चमी - महतः महती

षष्ठी - महते महतीः महताम्

सप्तमी - महति महत्सु

सम्बोधन - हे महान् ! हे महान्तो ! हे महान्तः !

महत् (बड़ा) पुल्लिङ्गम्

प्रथमा - महान् महान्तो महान्तः

द्वितीया - महान्तम् महत् महतः

शेष पूर्ववत् महत् क्लीबलिंग के समान ।

09-10-2020

डॉ० निर्मल कुमार झा (सह प्राचार्य)
रा० उ० सं० महाविद्यालय, पूर्णिया